

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروند مطلوب

(با رویکرد تربیتی، فرهنگی، اجتماعی)

حبیب الله رحمانی - پروین وحدتیان

سرشناسه	: رحمانی، حبیب‌الله، ۱۳۵۲ -
عنوان و نام پدیدآور	: شهروند مطلوب (با رویکرد تربیتی، فرهنگی و اجتماعی) / حبیب‌الله رحمانی، پروین وحدت‌یان.
مشخصات نشر	: تهران: ترجمان خرد، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	: ۲۰۸ ص.
شابک	: 978-600-5202-37-3
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۲۰۸-۲۰۵
موضوع	: شهروندان — راهنمای آموزشی
موضوع	: روابط اجتماعی
موضوع	: مسائل اجتماعی و اخلاقی
موضوع	: اسلام و اجتماع
شناسه افزوده	: وحدت‌یان، پروین، ۱۳۴۳ -
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۰.۹ / ۱۰۹HT ش ۳
رده بندی دیویی	: ۳۰۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۸۸۸۷

انتشارات ترجمان خرد

شهروند مطلوب

(با رویکرد تربیتی، فرهنگی و اجتماعی)

تألیف: حبیب‌الله رحمانی - پروین وحدت‌یان

کمیته برنامه‌ریزی: معاونت پرورشی و فرهنگی؛ محمدرضا رحیمی - گروه مشاوره تربیتی، فرحناز اسلامی

بازبینی و ویراستاری: محمدرضا رحیمی

حروفچینی و صفحه‌آرایی: محمد شاهین پور

طراحی تصاویر متن: زینب قائینی

طراح جلد: لیلا روحانی

وزیری، ۲۰۸ صفحه، ۲۰۰۰ نسخه، چاپ اول، بهار ۱۳۹۱

چاپ: مؤسسه چاپ و انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۲۰۲-۳۷-۳

قیمت: ۴۲۰۰۰ ریال

تلفن پخش: ۰۹۱۵۱۸۸۱۴۴۸

سخن معاون پرورش و فرهنگی

مقام معظم رهبری :

« تعلیم و تربیت اسلامی - ایرانی و تدوین الگوی اسلامی - ایرانی برای تحول و پرهیز از الگوهای وارداتی کهنه و تقلیدی محض، چراغ راه برون رفت از چالش های نظام آموزشی کشور است. »

گرچه شهر و شهرنشینی سابقه ی بسیار طولانی دارد اما با تحولاتی که در دهه های اخیر در حوزه علم و ارتباطات رخ داده است همراه با این تحولات و به مدد پیشرفت روزافزون علم و همچنین توسعه لحظه به لحظه تکنولوژی، جامعه بشری با تغییرات عظیم و شگرفی مواجه شده است که بی شک این امر تأثیرات قابل توجهی در جنبه های مختلف ارتباطات اجتماعی نهاده و موجب گردیده تا نوع نیازها و هم چنین مهارت های انسانی در اداره امور مختلف زندگی اشکال جدیدی به خود گیرد.

در سایه پیشرفت های علمی شهرها متحول شده و شهرنشینی نیز عرصه های جدیدی را تجربه می کند. شهر سیستمی متشکل از شهروندان - محیط شهری - مدیران شهری - مسائل اجتماعی و فرهنگی است که توسعه آن منوط به رشد و ارتقای توانان همه اجزای آن است و از آنجایی که در جوامع اسلامی بینش ها، ارزش ها و روش های دینی بر مفهوم توسعه تأثیر بسزایی دارد، برنامه ریزان نیازمند نگرش پویا و پژوهش محور می باشند که بتوانند متناسب با تحولات سریع شهرنشینی موضوع را از دیدگاه دین نگریسته و بدور از افراط و تفریط در جهت تعالی شهر و شهروندان گام بردارند و به آنان کمک نمایند تا نگرش خود را در کشف حقایق زندگی و نوع جهان بینی ارتقا بخشند و از سوی دیگر در میان انبوه دانش های حاصله جهت زندگی خویش را گم نکنند. متولیان آموزش و پرورش اهمیت موضوع را به نیکی دریافته و با توجه به همین حساسیت هاست که صاحب نظران تعلیم و تربیت اسلامی با تمام توان همت خویش را معطوف به تدوین سند تحول بنیادین آموزش و پرورش نموده اند تا زمینه ی مناسب برای تربیتی نسلی متعهد، آگاه و عامل و پایمند به هنجارهای اخلاقی و معیارهای اسلامی بیش از پیش فراهم شود.

اگر بگوییم بزرگ ترین مسئولیت آموزش و پرورش در فرایند تعلیم و تربیت نوجوانان و جوانان جهت دهی درست به افکار و نگرش های آنان به حقیقت زندگی است سخنی گراف نگفته

ایم و این امر به منزله مسلح کردن دانش آموزان به انواع ابزار، تجهیزات و امکاناتی است که او را یاری می نماید تا بهتر بتواند از این عرصه پرخطر به سلامت گذر نموده و به ساحل امن و مقصود برسد.

از آنجایی که آماده سازی کودکان و نوجوانان امروزی برای انجام کاربهرتر و زندگی مطلوب تر در آینده مترقی تر امری ضروری و حقیقتی اجتناب ناپذیر است و این امر بسیار مهم فقط با اهتمام بیشتر صاحب نظران در ترسیم و تعیین اهداف و تدوین برنامه ها و تلاش بیشتر مجریان و متولیان امور محقق خواهد شد. بنابراین سعی در فرهنگ سازی عمومی و آموزش گام به گام دانش آموزان برای نیل به این اهداف وظیفه همگانی همه عوامل آموزشی و تربیتی واداری مدارس است. معاونت پرورشی و فرهنگی اداره کل در راستای نیل به اهداف عالی مندرج و مصرح در سند تحول بنیادین، در این کتاب و سایر آثار در دست اقدام به دنبال ایجاد شرایط و بسترهای مناسبی است که بتواند همکاران محترم فعال و دلسوز تعلیم و تربیت مدارس استان را در تحقق این امر مهم یاری و پشتیبانی نماید.

این جانب به نوبه خود از ناشر محترم و همه مدیران، معلمان، مربیان و کارشناسان محترم اداری و آموزشی که با توجه به اهمیت موضوع به انجای مختلف سعی و تلاش می نمایند تا با اتحاد و همدلی و در قالب برنامه ریزی صحیح و مدون، امر تربیت اسلامی آینده سازان میهن اسلامی را سرلوحه کارخوش قرار دهند تقدیر و تشکر نموده و موفقیت روزافزون همه دست اندرکاران و دلسوزان تعلیم و تربیت را از درگاه ایزدمنان آرزو می نمایم.

امید است این کتاب که در بیان کلیات موجود آن سعی شده است نکات کلیدی و تربیتی و آموزشی به زبانی رسا و بیانی شیوا مطرح شود مورد عنایت کلیه دست اندرکاران امور قرار گیرد و از مؤلفان محترم جناب آقای حبیب الله رحمانی و سرکار خانم پروین وحدتیان در تألیف این کتاب سعی و تلاش شایسته ای را مبذول داشتند قدردانی می نمایم.

محمدرضا رحیمی

معاون پرورشی و فرهنگی

اداره کل آموزش و پرورش خراسان شمالی

تقدیم :

تقدیم به تمامی شهروندانی که با رفتار، گفتار و اعمال مطلوب خویش

برای ساختن شهری آرمانی و زیبا سعی هستند و رفتارشان

همچون زلال جویباری جاری در کویر زندگی

و زیبا گلشنی رعنا بر بهشت آرزوهاست.

www.ketab.ir

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۱	مقدمه
	بخش اول : رفتارشناسی در عصر جهانی شدن
۱۶	هویت
۱۶	تمدن
۱۸	پدیده های جهانی شدن
۲۰	بحران هویت و وجود هویت چندگانه
	بخش دوم : زندگی انسان و اهمیت روابط اجتماعی
۲۴	تعریف زندگی
۲۶	اهداف زندگی
۲۸	انواع اهداف زندگی
۳۰	ضرورت زندگی اجتماعی انسان
۳۲	فرایند اجتماعی شدن
۳۳	اهداف تربیت اجتماعی و سیاسی
۳۴	عوامل تأثیرگذار بر تربیت اجتماعی و سیاسی
	بخش سوم : تعلیم و تربیت و اخلاق معاشرت در اسلام
۳۶	جایگاه و اهمیت تعلیم و تربیت
۳۷	عناصر اصلی یاد دادن
۳۸	یادگیری همراه با تغییر مطلوب
۳۸	ابزار یاد دادن
۳۹	تعلیم و تربیت در اسلام
۴۳	اخلاق معاشرت در اسلام
۴۴	نمونه های عینی اخلاق معاشرت در اسلام

بخش چهارم : قانون و حقوق شهروندان

قانون چیست؟	۵۴
پیشینه تاریخی قوانین بشری	۵۴
اهمیت قانون	۵۶
مهمترین اهداف قانون گذاری	۵۶
قانون و فرهنگ	۵۷
ارزش ها و هنجارها	۵۷
قانون و سازگاری اجتماعی	۵۹
دیدگاه های قانون پذیری	۶۰
شاخص های قانون پذیری	۶۰
معنای حق و حقوق	۶۱
پیشینه تاریخی و مفهوم شهروندی	۶۲
حقوق ملت بر دولت	۶۳
حقوق دولت بر ملت	۶۶
حقوق شهروندی در اسلام	۶۷
حقوق بشر در ایران باستان	۶۹
اعلامیه جهانی حقوق بشر	۶۹
حقوق کودکان و نوجوانان	۷۱

بخش پنجم : آداب و رفتارهای شهروندی

بررسی وضعیت اجتماعی	۷۶
رفتارها در فعالیت های عمرانی شهری و وسایل عمومی	۸۰
فرهنگ رانندگی	۸۲
تجسس در کار دیگران	۸۳
رفتار فروشندگان	۸۴

۸۵	نمونه هایی از رفتارهای ما و دیگران
۸۷	صداقت به معنی سادگی
۸۸	بی اعتمادی
۹۰	یواشکی ناخنک زدن
۹۱	تفرقه و خصومت
۹۳	قانون گریزی
۹۳	قانون گریزی در رانندگی و تردد
۹۴	قانون گریزی و الیات
۹۶	آثار و نتایج پذیرش تضاد منافع
۹۶	آثار و نتایج پذیرش توافقی منافع
۹۷	دین و اجتماع
۹۹	درمان درد
۱۰۰	نقطه آغاز
۱۰۱	ارتباط با دیگران (سلام و احوالپرسی)
۱۰۴	رفتار ما در ملاقات ها
۱۰۶	مهارت های مهم اجتماعی در گفتگو با دیگران
۱۰۸	مهارت سخن گفتن
۱۱۱	مهارت شنیدن
۱۱۲	رفتار در منزل، میهمانی، رستوران و ...
۱۱۷	آداب غذا خوردن
۱۱۹	زندگی در آپارتمان ها
۱۲۲	برخورد با همسایه ها
۱۲۴	رفتار درست در تاکسی، اتوبوس و قطار شهری

۱۲۶	اتوبوس (خط واحد).....
۱۲۷	احترام به قوانین راهنمایی و رانندگی.....
۱۲۹	رفتار ما در خیابان‌ها و جاهای همگانی.....
۱۳۱	رفتار ما در فضای سبز، پارک و تفریحگاه‌ها.....
۱۳۳	رفتار ما در فروشگاه‌ها (بازار).....
۱۳۵	استفاده از کارت‌های شتاب، پول و ارتباط تلفنی.....
۱۴۰	چند نکته درباره استفاده از پیامک.....
۱۴۲	در چه مواردی نباید از پیامک استفاده کرد؟.....
۱۴۳	آیا شما شکرگزارید.....
۱۴۴	برخی عبارات تأکیدی.....
۱۴۸	بخش ششم: جملات و بیت‌های برگزیده
۱۵۲	مقدمه.....
۱۵۴	ایمان و توکل به خدا.....
۱۵۸	دعا و نیایش.....
۱۶۰	علم.....
۱۶۱	علم و ایمان.....
۱۶۲	تلاش و فعالیت.....
۱۶۴	امیدواری برای موفقیت.....
۱۶۶	شکیبایی در برابر مشکلات.....
۱۶۸	پند و اندرز.....
۱۷۱	نیکوکاری.....
۱۷۳	دانایی و خرد.....
۱۷۴	اندیشه.....

۱۷۶	 دوراندیشی و آرزومندی
۱۷۷	 ارزش وقت
۱۷۹	 احترام و ادب
۱۸۰	 راستگویی و دروغگویی
۱۸۱	 بخشندگی و بخشش
۱۸۲	 خانواده
۱۸۳	 زندگی
۱۸۷	 مهرورزی و شادی
۱۹۱	 تواضع و فروتنی
۱۹۲	 الگوپذیری
۱۹۲	 وفاداری
۱۹۳	 دوستی
۱۹۵	 دشمنی و حسادت
۱۹۶	 دانش آموزان و دبیران
۱۹۷	 ضرب‌المثل‌ها
۱۹۹	 بیت‌های برگزیده
۲۰۵	 فهرست منابع

« أَلَمَّا تَفَاضَلَ الْقَوْمُ بِالْأَعْمَالِ »

« جز این نیست که برتری یک جامعه به اعمال و رفتارهای افراد آن جامعه است ».

(نهج البلاغه، امام علی (ع))

معیار برتری یک جامعه به گفته‌ها، نوشته‌ها و اظهارات نیست بلکه در رفتارها و اعمال افراد آن جامعه است. فرهنگ هر جامعه‌ای بستگی به رفتارهای افراد آن جامعه دارد. چه بسا برخورد اجتماعی افراد در برخی از شهرها سنجشی برای خوبی یا بدی آن شهر تلقی می‌شود. آباد بودن شهرها و کشورها شاید گردشگران و بازدیدکنندگانی را به خود جلب کنند. ولی آنچه که شهرها را زیبا، دیدنی و مورد پذیرش مسافران می‌کند، طرز برخورد مردم شهر و رعایت اصول شهروندی است. اگر ما بخواهیم نظام ارزشی، فرهنگ اسلامی و فضیلت‌های اخلاقی را در جامعه‌ای متجلی بینیم، باید جایگاه فعالیت‌ها و رفتارهای صحیح شهروندان را از مرحله شعار به عمل، از حاشیه زیستی به عمق نشینی و از گفتار به رفتار تبدیل کنیم.

انسان به طور فطری، استعدادهای درونی و آمادگی بالقوه‌ای دارد و از برکت همین استعدادها، قدرت فراگیری بسیاری از کارها را پیدا می‌کند. استعدادها موهبتی الهی هستند که در انسان به ودیعه نهاده شده است که باید با استعداد از نیروی عقل و اندیشه آنرا به مرحله‌ی شکوفایی برساند. بی‌تردید در هر جامعه‌ای، یک سازمان فرهنگی - تربیتی پیشرفته و اصیل می‌تواند از همدی ابتکارهای خود بهره‌برد و غنچه‌های استعداد کودکان، نوجوانان و... را شکوفا سازد.

توانایی‌های افراد یک جامعه زمانی هدف‌دار و در راه صحیح خواهد بود که با رویکرد تربیتی و فرهنگی باشد. همه انسان‌ها در سایه برخوردهای مناسب اجتماعی می‌توانند کشور و سرزمین خود را به عنوان کشوری با فرهنگ و مترقی معرفی کنند. پس اهمیت

سازمان‌های تعلیم و تربیت همچون آموزش و پرورش در تربیت افراد شایسته و بایسته و شکوفایی استعدادهای خدادادی، آشکار می‌شود و ارزش کارشان در روند پیشرفت جامعه تأثیر بسیاری خواهد گذاشت.

در زندگی فردی و اجتماعی، برای هر کسی به تناسب شغل و موقعیت، مسئولیتی داده شده است و وظیفه فرد است که در قبال وظایفش احساس مسئولیت کند و به بهترین شیوه وظایف آن را انجام دهد. متعهد بودن به انجام کار، از اهم مسائل انسانی و اجتماعی است و ارج نهادن به فرهنگ و وظیفه‌شناسی، در تبیین ارزش‌های انسانی و تکوین شخصیت هر کسی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. انسان هر اندازه در ایفای وظیفه اش جدی‌تر و دقیق‌تر باشد، به یقین با نگاه انسانی خویش را ارتقاء داده و به شخصیتش اعتلا بخشیده است.

جامعه‌ای که افراد آن از رشد فکری و فرهنگی برای شناخت وظایف، اخلاق و اصول شهروندی، برخوردار باشند، بی تردید آن جامعه جزء جوامع مترقی خواهد شد و افرادش به یک نظام منطقی و آرامش اجتماعی آراسته شده و در راه رسیدن به تعالی و پیشرفت، گام‌های مؤثری بر خواهند داشت. جامعه‌ای از آسیب‌های اجتماعی به دور خواهد بود که تمام اندیشه‌ها و آموخته‌های خود را به عنوان شهروند مطلوب به مرحله عمل در آورد و مردم به حق و حقوق خود و دیگران احترام بگذارند و آنرا جزو وظایف اصلی خود قرار دهند. زندگی اجتماعی در صورتی خوشایند و دوست‌داشتنی خواهد شد که افرادش حقوق یکدیگر را بشناسند و با مهرورزی و دلتنازی با هم برخورد نمایند. اگر مهربانی، صمیمیت و ادب باشد، شعر زندگی خواندنی و افسانه‌اش به یاد ماندنی خواهد شد.

جامعه در سایه ایمان به خدا و رضایت خلق خدا جامعه‌ای عالی و به تعبیری مدینه فاضله خواهد شد. به قول فردوسی حکیم:

« با خدا باش و میازار کس ره رستگاری همین است و بس »

باید در طول زندگی این دو شعار را سر لوحه زندگی خود قرار دهیم یعنی ایمانمان را به خدا قوی‌تر کنیم و تا می‌توانیم دیگران را از خود نرنجانیم. بسیاری از رفتارها و گفتارهای ما مورد سنجش قرار می‌گیرد تا به این دو هدف نزدیک شویم. با این توصیف کتاب حاضر با هدف یادآوری مسائل تربیتی، اجتماعی، دینی، اخلاقی و... و تربیت شهروند مطلوب و شایسته تدوین گردید. که شامل بخش‌های زیر است:

- بخش اول: با نام « رفتارشناسی در عصر جهانی شدن » است. در این بخش به چگونگی تشکیل تمدن سنتی و پیدایش صنعت و پدیده جهانی شدن روابط اجتماعی و همچنین بحران هویت و وجود هویت چندگانه می‌پردازد.

- بخش دوم: به زندگی انسان و اهمیت روابط اجتماعی می‌پردازد و مفهوم و اهداف زندگی را تشریح نموده و ضرورت اجتماعی شدن در زندگی و اهداف تربیت سیاسی و اجتماعی انسان را بیان می‌کند.

زندگی با مهر معنا می‌شود	قطره‌ها با عشق دریا می‌شود
زندگی یعنی که نیک اندیش باش	با همه سیم و زرت درویش باش
زندگی با جمع بودن‌ها خوش است	از ادب دیدار چیدن‌ها خوش است
زندگی با شهروندی پایدار	شهر هم با مهرورزی ماندگار

- بخش سوم: به بحثی مختصر درباره مسائل تعلیم و تربیت در اسلام می‌پردازد و راه و روش‌های بهتر و نیکوتر جهت گسترش تعلیم و تربیت بین افراد به خصوص جوانان را ارائه می‌نماید و در ادامه اخلاق و رفتار معاشرت در اسلام را توضیح می‌دهد و نمونه‌های عینی اخلاق معاشرت را در کلام قرآن، پیامبر و امامان بیان می‌کند.

- بخش چهارم: به قوانین شهروندی و حقوق آنان می‌پردازد و به برخی از عناوین همچون اهمیت و اهداف قانون، قانون و فرهنگ، قانون و سازگاری اجتماعی، پیشینه حقوق شهروندی، حقوق دولت بر ملت، حقوق ملت بر دولت، حقوق بشر در اسلام و ایران باستان و حقوق کودکان و نوجوانان اشاره می‌کند.

- بخش پنجم : با عنوان « آداب و رفتارهای شهروندی » به برخی رفتارهای زندگی اجتماعی همچون فرهنگ رانندگی، رفتار بازاری ها، صداقت در کار، قانون گریزی، دین و اجتماع و شیوه های درست برخورد های اجتماعی در سلام کردن، گفتگو، میهمان داری، همسایه، رستوران ها، غذا خوردن، آپارتمان ها، فضای عمومی، ارتباطات تلفنی و... می پردازد.

- بخش ششم : با نام « جملات و ایات برگزیده » است که بهترین جملات با موضوع های تربیتی، اجتماعی و... بیان شده اند. امید است که راهگشای رفتارهای نیکوی اجتماعی امان گردند.

در پایان بر خود واجب می انیم از عزیزان حوزه معاونت پرورشی و فرهنگی به ویژه آقای محمدرضا رحیمی معاون پرورشی و فرهنگی اداره کل آموزش و پرورش خراسان شمالی که ما را در تدوین کتاب حاضر راهنمایی، تشویق، حمایت و پشتیبانی نمودند تشکر و قدردانی نماییم و امیدواریم که به یاری خداوند در راستای گسترش علم و اندیشه پایدار و جاودان باشند.

رحمانی - وحدتیان